



Kultura polska jako kultura europejska

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Dla nauczyciela](#)



Kultura polska jako kultura europejska

Źródło: dostępny w internecie: obraz [Yevhen Paramonov](#) z [Pixabay](#), domena publiczna.

Kultura to całość dorobku ludzkości, czyli przedmioty materialne, język, tradycje, religie i wiele, wiele innych elementów. Swoją kulturę mają poszczególne kraje, ale też regiony (np. Kaszuby). O kulturze można też mówić w szerszej perspektywie, myśląc o całych kontynentach lub wyznawcach konkretnej religii. Nie jest to w żadnym wypadku pojęcie ściśle i łatwe do zdefiniowania. Czy jedna kultura może stanowić element innej – większej? Zależy to od podobieństw i różnic między nimi. Zastanówmy się, w jakim stopniu kultura polska należy do kultury europejskiej? Czy tylko korzysta z jej wzorców, czy też w jakiś sposób wzbogaca kulturę Starego Kontynentu?

Twoje cele

- Zdefiniujesz pojęcie kultury.
- Wymienisz cechy kultury polskiej i europejskiej.
- Wskażesz podobieństwa i różnice między kulturą polską i europejską.
- Ocenisz znaczenie dyfuzji kulturowej w rozwoju polskiej kultury.

Przeczytaj

Spółeczność organizująca w procesie dziejowym ramy swego funkcjonowania przekształca się w świadomy swej tożsamości naród, wspólnotę ludzi połączoną językiem, terytorium, zasadami życia społecznego i gospodarczego, wykształcającą specyficzną, oryginalną kulturę, będącą warunkiem koniecznym jego dalszej egzystencji. Stanowi ona jeden z elementów świadomości narodowej i obejmuje m.in. zespół wierzeń, przekonań, miejsca i wydarzenia ważne z punktu widzenia historii narodu, dzieła artystyczne, zwyczaje, wartości, tradycje, których znajomość uważa się za obowiązującą członków danej zbiorowości narodowej. Kultura narodowa z jednej strony podlega stopniowym zmianom związanym najczęściej z oddziaływaniem innych kultur, z drugiej jednak wpływa na nie wzbogacająco. Takie przenikanie elementów między kulturami nazywane jest **dyfuzją kulturową**.

Specyfikę kultury i tożsamości europejskiej tworzą głównie: szczególne warunki geograficzno-cywilizacyjne kontynentu, greckie tradycje kulturalno-intelektualne i polityczne, rzymskie tradycje państwowe i prawne oraz uniwersalne wartości chrześcijańskie. Przez wieki Europa ukształtowała własną kulturę i określoną tożsamość, lecz jednocześnie składa się ona z odmiennych tożsamości oraz kultur poszczególnych narodów.

Wydarzeniem w dziejach Polski, które włączyło kraj w sferę kultury europejskiej, było bez wątpienia przyjęcie chrześcijaństwa w 966 roku, wskutek czego nasza narodowa kultura pojawiła się na arenie europejskiej i zbliżyła się do kultury ukształtowanej na gruncie dziedzictwa Grecji i Rzymu. Trudno jednak mówić o istnieniu rozwiniętej narodowej wspólnoty kulturowej i szerokiej dyfuzji kulturowej w początkach państwowości polskiej.



Ruiny palatium i kaplicy na Ostrowie Lednickim, jedno z domniemyanych miejsc chrztu Mieszka I

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

W XIII wieku formował się język polski, odrębny od pozostałych języków słowiańskich, kształtowała się specyficzna kultura i obyczajowość dworów książęcych i rycerstwa. Jednocześnie kultura polska przenikała się intensywnie z kulturami sąsiadów, zwłaszcza Rusinów oraz osadników wiejskich i miejskich, głównie Niemców. Procesy te nasilały się aż do końca XVI wieku. Nie występowało zjawisko asymilacji jednych grup społeczno-kulturowych przez inne ani rywalizacja kultur, ale wzajemne przejmowanie rozmaitych elementów przy zachowaniu własnej odrębności.

W okresie tym na terytorium państwa polskiego, a potem Rzeczypospolitej szlacheckiej, w sferze obyczajowej wyraźnie dominowała kultura dworsko-rycersko-szlachecka bazująca na tradycji miejscowej, ale wykorzystująca elementy z innych europejskich kultur. Początkowo była to kultura rycerska, ukształtowana w Europie Zachodniej wskutek wypraw krzyżowych, później włoska, kształtująca bogaty dorobek polskiego renesansu, oraz niemiecka i ruska.



Średniowieczne rycerstwo

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Także polskie kultury plebejskie, mieszczańska i chłopska, przenikały się z istniejącymi w granicach Rzeczypospolitej innymi kulturami plebejskimi – niemiecką, ruską, litewską czy żydowską.

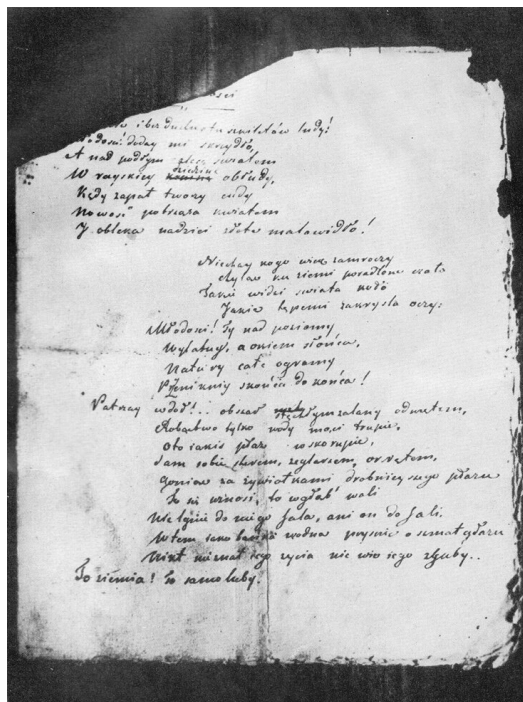
Zjawiska te przyczyniły się do ukształtowania na terytorium Rzeczypospolitej od XIV do XVIII wieku bogatej mozaiki kultur, wykazującej znaczne zróżnicowanie regionalne, na co bez wątpienia wpływały czynniki etniczne i wyznaniowe. W polskich miastach harmonijnie koegzystowały odrębne kultury i języki, grupując się jednak w poszczególnych dzielnicach. Powszechnie podawanym przykładem jest Lwów, w którym istniały dzielnice polska, ruska, niemiecka, żydowska, ormiańska. Nie mniej zróżnicowana była kultura chłopska, wykazująca w zachodniej części kraju elementy niemieckiej kultury chłopskiej, a w części wschodniej ruskiej, litewskiej, a nawet łotewskiej. Natomiast w przypadku szlachty, niezależnie od jej przynależności etnicznej, dominującymi językami była łacina i polski. Wynikało to zapewne z prestiżu, jakim cieszyła się kultura i język wyższej warstwy społecznej potężnego ówczesnego państwa.



Polski szlachcic z nadziakiem i hajducy węgierscy

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Rozbiory Polski radykalnie zmieniły sytuację, gdyż zadaniem kultury stało się integrowanie narodu zagrożonego wchłonięciem przez państwa zaborcze. Spowodowało to pewne, choć niecałkowite osłabienie dyfuzji kulturowej i rozwój kultury narodowej przejawiającej się m.in. w dbałości o zachowanie polskiego języka, poznawaniu i wspieraniu literatury w języku narodowym, obyczajów, ochronie tradycji i pamiątek przeszłości czy kultywowaniu pamięci o historii. Widać to zwłaszcza w epoce romantyzmu, kiedy to w twórczości najważniejszych polskich artystów – Juliusza Słowackiego, Adama Mickiewicza, Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki – dominowały wątki narodowe, ale także w wieku XIX, kiedy to powstawały dzieła „ku pokrzepieniu serc”, czego przykładem mogą być utwory Henryka Sienkiewicza i obrazy Jana Matejki.



Fragment rękopisu wiersza *Oda do młodości* Adama Mickiewicza z 1820 roku

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Zjawiska te, określane przez niektórych historyków mianem „nacionalizmu kulturowego”, były obecne także w innych europejskich krajach – we Francji, w Niemczech, we Włoszech, w Rosji czy Anglii, gdzie następowało dążenie do wchłonięcia poprzez asymilację społeczności uznawanych za słabsze, niezdolne do samodzielnego bytu politycznego i ekonomicznego. Kultura oderwana dotychczas od polityki była więc nie tylko narzędziem integracji narodu, ale także ekspansji, z czym w sposób oczywisty była związana transmisja elementów kulturowych. Widoczne było to również na terytorium Polski, gdzie przyswojenie języka zaborców i elementów ich kultury (germanizacja, rusyfikacja) stało się warunkiem poważniejszego awansu społecznego, zawodowego i materialnego. Z drugiej strony nie zaprzestano kultywowania kultury narodowej, podejmując np. próby wypracowania tzw. „stylu narodowego”, który miał możliwie najpełniej odzwierciedlać ducha Polaków. Podobne procesy występowały również w innych europejskich krajach, gdzie kultura stała się ważnym narzędziem radykalnego nacionalizmu i gdzie ekspansja nacjonalistycznego postrzegania kultury stała się narzędziem realizacji polityki narodowej. Dotychczasowy model dyfuzji kulturowej i współżycia przedstawicieli różnych języków, religii i stylów życia, obecny od wielu stuleci w krajach europejskich, także w Polsce, ustąpił miejsca przekonaniu, że narodowa kultura jest rdzenna, uprawniona do rozwoju jedynie na danym obszarze, wskazywano także rzekomą wyższość pewnych kultur nad innymi.



Narodowy styl zakopiański – Koliba

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Po zakończeniu I wojny światowej, w okresie kształtowania się powojennego ładu politycznego, skutkowało to m.in. zacieraniem śladów przeszłości. Dlatego powszechnie niszczone świadectwa „obcego panowania” – dobra kultury, świątynie, cmentarze itp. W okresie II wojny światowej w podobny sposób Niemcy usuwali dorobek dziejowy mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – Polaków, Żydów i innych mniejszości etnicznych. Proces ten, choć odmiennie ukierunkowany, trwał w okresie Polski Ludowej, zwłaszcza w jej początkowych dekadach i polegał m.in. na usunięciu substancji kulturowej pozostawionej przez migrantów przymusowych. Jego świadectwem są w Polsce np. miejsca po zniszczonych cmentarzach ewangelickich. Jednocześnie intensywnie transponowano na polski grunt wzorce kulturowe ze Związku Radzieckiego, obejmujące literaturę, malarstwo, rzeźbę, muzykę, architekturę, a nawet obyczajowość.



Propagandowy plakat z 1949 roku

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

Współcześnie wielokulturowość ponownie staje się wartością, czego przykładem mogą być przygraniczne regiony Polski. Coraz powszechniejsze jest przekonanie, że zróżnicowanie kulturowe nie musi generować konfliktów w życiu społecznym czy gospodarczym, podkreśla się pozytywne konsekwencje istnienia wielokulturowych przestrzeni. Podejście to jest zgodne z działaniami Unii Europejskiej w zakresie polityki kulturalnej. Artykuł 167 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej definiuje rolę Unii w obszarze kultury w następujący sposób: „Wspólnota [...] przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich, w poszanowaniu różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego **dziedzictwa kulturowego**”.

Czy zatem polska kultura jest częścią kultury europejskiej? Bez wątplenia tak, choć warto zauważyć pewną dwoistość znaczenia kultury polskiej w tym kontekście. Otóż przez mieszkańców Europy Wschodniej jest powszechnie kojarzona z kulturą zachodnioeuropejską, podczas gdy mieszkańcy Europy Zachodniej pojmują ją jako typowo wschodnioeuropejską. Może więc jej wartość polega także na tym, że jest swoistym pomostem łączącym pod względem kulturalnym dwie, tak różne części Europy.

Słownik

dyfuzja kulturowa

proces zmian kulturowych przebiegający w warunkach międzykulturowego kontaktu, polegający na przenikaniu wytworów jednej kultury do drugiej i prowadzący do kulturowych zapożyczeń, co w konsekwencji powoduje wzrost podobieństw między

kulturami

Źródło: *Encyklopedia PWN*

dziedzictwo kulturowe

zasób rzeczy materialnych, ruchomych i nieruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, mających znaczenie dla tożsamości narodu

Źródło: J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*, t. 1, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2001, s. 50

Film edukacyjny

Zapoznaj się z filmem edukacyjnym i wykonaj polecenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dqiyw382G>

Kultura polska jako kultura europejska

Źródło: reż. K. Poznański.

Film nawiązujący do treści materiału

Polecenie 1

Korzystając z informacji zawartych w filmie oraz własnej wiedzy, wyjaśnij, na czym polegał wpływ innych kultur na kulturę polską w przeszłości. Podaj przykłady wpływu różnych kultur europejskich na kulturę polską w różnych okresach historycznych.

Polecenie 2

Korzystając z informacji przedstawionych w filmie oraz własnej wiedzy, wyjaśnij, w czym współcześnie przejawia się wpływ innych kultur na kulturę polską. Podaj przykłady tego wpływu w różnych sferach kultury.

Grafika interaktywna

Grafika interaktywna przedstawia wybrane przykłady architektury, malarstwa, obyczajów świadczące o transmisji europejskich prądów i wzorców kulturowych na obszar Polski.

Polecenie 1

Podaj przykłady (inne niż uwzględnione w grafice) świadczące o tym, że kultura Polska jest ważnym elementem kultury europejskiej.

Polecenie 2

Podaj przykłady pozytywnych i negatywnych skutków przenoszenia europejskich wzorców kulturowych na teren Polski.

Polecenie 3

Skorzystaj z innych źródeł informacji i wymień główne założenia polityki kulturalnej Unii Europejskiej.

Polecenie 4

Wyraź swoją opinię wobec tezy: „Dyfuzja kulturowa jest przyczyną zanikania kultury narodowej i tożsamości kulturowej państw”.

Polecenie 5

Podaj przykłady udziału kultury polskiej w kulturze europejskiej.

Polecenie 6

Stwórz oś czasu i przedstaw na niej najważniejsze wydarzenia kształtujące dziedzictwo kulturowe Polski.

Polecenie 7

Wyraź swoją opinię wobec tezy: „Globalizacja jest zagrożeniem dla kultury i tożsamości państw”.

Polecenie 8

Wskaż w swoim regionie elementy dziedzictwa kulturowego świadczące o dyfuzji kulturowej.



Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Michał Pranke

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Kultura polska jako kultura europejska

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa III

Podstawa programowa

XV. Społeczeństwo i gospodarka Polski: rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna, saldo migracji, struktura zatrudnienia i bezrobocie, urbanizacja i sieć osadnicza, warunki rozwoju rolnictwa, restrukturyzacja przemysłu, sieć transportowa, atrakcyjność turystyczna.

Uczeń:

13) prezentuje wartości obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- definiuje pojęcie kultury,
- wymienia cechy kultury polskiej i europejskiej,
- wskazuje podobieństwa i różnice między kulturą polską i europejską,
- ocenia znaczenie dyfuzji kulturowej w rozwoju polskiej kultury.

Strategie nauczania: odwrócona klasa

Metody nauczania: dyskusja, praca z e-materiałem, mapa myśli, prezentacja multimedialna

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w grupach, praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub tablety z dostępem do internetu), zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Nowicka E., *Świat człowieka – świat kultury*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

PRZEBIEG LEKCJI

Kilka lekcji wcześniej nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z e-materiałem (w tym z filmem edukacyjnym i grafiką interaktywną). Nauczyciel dzieli uczniów na kilka grup i prosi o przygotowanie krótkich prezentacji multimedialnych przedstawiających przykłady wpływu różnych kultur europejskich na kulturę polską (inne niż zawarte w e-materiale). Mogą to być przykłady z dziedziny architektury, literatury, muzyki, malarstwa, kuchni, języka itp., zgodnie z zainteresowaniami uczniów. Nauczyciel przydziela poszczególnym grupom odpowiednie dziedziny.

Faza wprowadzająca

- Nauczyciel inicjuje dyskusję wokół pojęcia kultury. Uczniowie zgłaszają swoje propozycje, wskazany przez nauczyciela uczeń zapisuje je na tablicy, tworząc mapę myśli. Nauczyciel czuwa nad poprawnością wykonania zadania, podkreśla wieloznaczność pojęcia kultury.
- Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji.

Faza realizacyjna

- Uczniowie, korzystając z wprowadzenia do e-materiału oraz mapy myśli utworzonej na początku lekcji, przedstawiają syntetyczną definicję kultury. Uczniowie wyjaśniają, na czym polega proces dyfuzji kulturowej. Uczniowie porównują pojęcia kultury polskiej i europejskiej, wskazują ich cechy wspólne.
- Przedstawienie prezentacji multimedialnych przygotowanych przez poszczególne grupy. Nauczyciel podsumowuje prezentacje, zwracając uwagę na wspólne korzenie kultury polskiej i europejskiej oraz współzależność tych kultur od siebie.
- Uczniowie, pracując w grupach, wykonują polecenia do filmu edukacyjnego oraz polecenia 1, 3, 5 i 6 do grafiki interaktywnej (mogą w tym czasie korzystać z e-materiału). Po upływie ustalonego przez nauczyciela czasu liderzy grup przedstawiają rezultaty pracy. Nauczyciel czuwa nad poprawnością odpowiedzi uczniów.
- Następnie nauczyciel otwiera klasową dyskusję nad problemami postawionymi w poleceniach 2, 4 i 7 do grafiki interaktywnej. Nauczyciel odgrywa rolę moderatora, czuwa nad merytoryczną poprawnością wypowiedzi uczniów.

Faza podsumowująca

- Nauczyciel przypomina cele zajęć.
- Nauczyciel ocenia pracę uczniów podczas lekcji, biorąc pod uwagę ich zaangażowanie i możliwości.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Zadaniem uczniów jest wykonanie w formie pisemnej lub w formie prezentacji multimedialnej polecenia 8 do grafiki interaktywnej („Wskaż w swoim regionie elementy dziedzictwa kulturowego świadczące o dyfuzji kulturowej”).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Film edukacyjny i grafika interaktywna mogą zostać kontekstowo wykorzystane podczas zajęć poświęconych roli turystyki i krajoznawstwa w poznawaniu zróżnicowania i piękna krajobrazów przyrodniczych i kulturowych Polski oraz ich promowaniu w kraju i za granicą (zakres rozszerzony: XIV. 5). Uzupełniająco mogą zostać wykorzystane podczas zajęć poświęconych projektowaniu trasy wycieczki (zakres podstawowy: XV. 14).